

FOL

SEMANTİK

YENİ BİR ANLAMBİLİM PROJESİ

FOL® 51

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
SERTİFİKA NO: 44396

FELSEFE 51
BAŞLANGIÇLAR 04

SEMANTİK/YENİ BİR ANLAMBİLİM PROJESİ
F. R. PALMER

ÇEVİREN: RAMAZAN ERTÜRK

ÖZGÜN ADI: *SEMANTICS / A NEW OUTLINE*
EDİSYON: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS 1981

YAYINA HAZIRLAYAN: EBUBEKİR DEMİR
REDAKSİYON: MAK GRUP REDAKSİYON EKİBİ
GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-605-69955-2-1

BASKI: AYRINTI BASIMEVİ ANKARA - SERTİFİKA NO: 13987

I. BASKI: OCAK 2020

İLETİŞİM ADRESLERİ
CINNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4
06420 ÇANKAYA ANKARA
TEL.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
siparis@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

SEMANTİK
YENİ BİR ANLAMBİLİM PROJESİ

F. R. PALMER

ÇEVİREN
RAMAZAN ERTÜRK

FRANK ROBERT PALMER

İngiltere’de doğdu (1922). Reading Üniversitesi Dilbilim ve Uygulamalı Dilbilim Araştırmaları Fakültesi’nden (*School of Linguistics and Applied Linguistic Studies*) emekli dilbilim profesörüdür. İngiltere, Amerika ve İtalya gibi çeşitli üniversitelerde dilbilim, semantik ve İngiliz dili üzerine dersler ve konferanslar verdi.

Başlıca eserleri: *A Linguistic Study of English Verb* (1965); *Selected Papers of J. R. Firth 1952-9* (ed.) (1968); *Prosodic Analysis* (1970); *The English Verb* (1974); *Modality and the English Modals* (1979); *Grammer*, Harmondsworth (1984); *Mood and Modality* (1986); *Grammatical Roles and Relations* (1994).

RAMAZAN ERTÜRK

Kütahya’nın, Gediz ilçesinde doğdu (1967). Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ni tamamladı (1990). Aynı üniversitenin Din Felsefesi ve Mantık alanında yüksek lisansını (1992); Amerikan Katolik Üniversitesi Felsefe Fakültesi’nde doktora tezini tamamladı (1998). Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Felsefesi Anabilim Dalı’na atandı (2002). Hâlen aynı üniversitede görevini sürdürmektedir.

Başlıca çeviri ve telif eserler: *Sembolizm* (2019), *Wittgeinstein’in Din Felsefesi* (2000), *İslam Mistik Düşüncesi Üzerine Makaleler* (2001), *Sufi Tecrübenin Epistemolojisi* (2004), *Varoluşsal Din Felsefesine Giriş* (2012).

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	11
RAMAZAN ERTÜRK	
BİRİNCİ BÖLÜM	15
SEMANTİĞE GİRİŞ	
1. <i>Semantik ve Anlam Terimleri</i>	15
2. <i>Semantik ve Dilbilim</i>	21
3. <i>Konuşma Dili</i>	26
4. <i>Tarihsel Semantik</i>	29
5. <i>Diğer Disiplinlerde Semantik</i>	35
İKİNCİ BÖLÜM	40
SEMANTİĞİN KAPSAM ALANI	
1. <i>İsmlendirme</i>	40
2. <i>Kavramlar</i>	49
3. <i>Dilsel Anlam ve Referans</i>	55
4. <i>Anlam Türleri</i>	61
5. <i>Bir Semantik Birimi Olarak Kelime</i>	66
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	74
DİLSEL OLMAYAN BAĞLAM	
1. <i>Bağlamın Dışlanması</i>	74
2. <i>Durum Bağlamı</i>	79
3. <i>Davranışçılık</i>	86
4. <i>Dilsel Görelilik</i>	90
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	95
KELİME YAPISI	
1. <i>Eşanlamlılık</i>	95
2. <i>Çokanlamlılık ve Eşadlılık</i>	104
3. <i>Bağdaşmazlık</i>	113
4. <i>Altanlamlılık</i>	120
5. <i>Zıtanlamlılık</i>	123
6. <i>İlişkisel Zıtlar</i>	128
7. <i>Bileşenler</i>	132

BEŞİNCİ BÖLÜM	141
DİLSEL BAĞLAM	
1. 'Anlam' Olarak Bağlam	141
2. Düzenli Kelime Birlikteliği/Eşdizimlilik	144
3. Deyimler	149
4. Düzenli Kelime Birlikteliği/Eşdizimlilik ve Gramer	152
ALTINCI BÖLÜM	155
ANLAM VE CÜMLE	
1. Kelime ve Cümle	155
2. Projeksiyon Kuralları	157
3. Yüklem Hesapları	161
4. Analitik ve Sentetik	167
YEDİNCİ BÖLÜM	172
SEMANTİK VE GRAMER	
1. Gramer ve Sözlük	172
2. Formel Gramer	177
3. Cinsiyet ve Sayı	183
4. Şahıs ve İşaret Etme Olgusu/Gösterim	189
5. Geçişlilik ve Ettirgenlik	194
SEKİZİNCİ BÖLÜM	201
SON ZAMANLARDA ORTAYA ÇIKAN KONULAR	
1. Hâl İlişkileri	201
2. Edimseller ve Konuşma Aktları	206
3. Konu ve Yorum	214
4. Önkabul	218
5. Generatif/Üretici Semantik	222
6. Sonuç	229
KAYNAKÇA	231
DİZİN	235

SUNUŞ

Semantik üzerine yapılmış bir çalışmayı eline alan bir kişinin aklına gelebilecek ilk soru, “Niçin semantik?” olsa gerektir. Bu soruya verilebilecek en kısa cevap, ‘önemi dolayısıyla semantik’ olacaktır. Bu kısa cevap, bu önemin kendisi hakkında pek bir açıklama yapmamaktadır. Ben bu sorunun cevabını, bu çalışmanın yapılmasında önemli bir motivasyon rolü oynayan tarihsel arka planı anlatarak vermeye çalışacağım.

Anlam ve *anlama* konularına dikkatimin çekilmesi ve konunun asıl önemini kavrayarak üzerine daha yoğun bir şekilde eğilmeme neden olan şey, 1993-1998 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri’nde felsefe alanında yürüttüğüm doktora çalışmalarım sırasında ağdaş felsefe üzerine yaptığım araştırmalar olmuştur. Bu araştırmalarım esnasında dikkatimi çeken son derece önemli bir husus şudur: Gerek Anglo-Amerikan dünyasında ve gerekse kıta Avrupa’sında ortaya çıkan düşünce akımlarının hemen hepsinin yaptığı şey, aslında, bir *anlama* abasından ibarettir. Peki neyi anlama? İnsanı, içinde bulunduğu evreni ve insanın, evren ve diğer insanlarla olan ilişkilerini anlama. Durum böyle olunca, neredeyse her türlü insan faaliyetinin merkezinde, *anlama*, *anlatma* ve *anlaşma* zihinsel eylemlerinin oluşturduğu *anlam dünyası*, bunun odağında da *anlam* fenomeninin yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü *anlam* veya *anlama* fenomenlerinin ne olduğu bilinmeden bir ‘anlama çabası’ndan söz edilemez. İşte bu nedendir ki, hem Anglo-Amerikan dünyasındaki hem de kıta Avrupa’sındaki felsefe akımlarında, araştırmalar, ‘anlamın mahiyeti’, ‘nasıl oluştuğu’, ‘meydana gelmesinde rol oynayan etkenler’ vb. gibi konular ve –doğal olarak da– anlamın hem oluşmasında hem de ulaştırılmasında büyük rol oynayan ‘dil’ üzerine yoğunlaşmıştır. Böylece, ‘dil–düşünce–dış dünya’ üçgeni arasındaki ilişkileri ifade eden *anlam dünyası* ile *anlam* fenomeni, analitik felsefe, mantıkçı

pozitivizm ve dil felsefesi gibi Anglo-Amerikan felsefe gelenekleri ile yapısalcılık ve yapı-çözümlemeciliği gibi kimi post-modernist eğilimler ve –kısmen de– hermeneutik, varoluşçuluk gibi kıta Avrupa’sı felsefe akımlarının merkezine gelip oturmuştur. Anlam fenomeni ve anlam dünyası, sadece felsefe akımlarının değil, aynı zamanda, belli başlı –örneğin Saussure, Carnap ve Chomsky gibi şahsiyetlerin temsil ettikleri– dilbilim ekollerinin de araştırmalarının odağı olmuştur. Felsefi alt yapıdan gelen düşünürler, kimi zaman daha spekülatif ve idealist, kimi zaman da daha realist olan çeşitli anlam teorileri (*theories of meaning*) ortaya koymuşlar, dilbilimsel alt yapıdan gelen düşünürler ise mevcut dilin yapısından yola çıkan ve daha ‘bilimsel’ yöntemler kullanan bir yaklaşımla çeşitli semantik teorileri geliştirmişlerdir.

Zannediyorum bu anlatılanlar, “Niçin semantik?” sorusuna yeterli bir cevap olacaktır. Fakat iş bununla bitmemektedir. Çünkü bundan sonra da, “Peki niçin bu kitap?” sorusu sırada cevap beklemektedir. Her şeyden önce kitabın yazarı, esasen dilbilimsel bir alt yapıdan yetişmiş olmasına rağmen, felsefe çevrelerindeki semantik çalışmalarını da takip eden bir şahsiyettir. Yazarın bu özelliği kitaba da yansımaktadır. Dolayısıyla kitapta, hem dilbilimsel semantik (*linguistic semantics*) hem de felsefi semantik (*philosophical semantics*) çalışmalarında ele alınan konulara yer verilmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak kitap, temelde dil ve dil-içi ilişkileri merkeze almakla birlikte, dilin dış dünya ve zihin ile olan ilişkilerini de inceleyen bir anlambilim projesi şeklini almaktadır. Bu durum kitaba, kısa bir tarihçenin yanı sıra, kapsamlı bir anlambilim topoğrafyasını tarama ve gündemde bulunan çeşitli görüşler hakkında özet bilgiler sunma gibi önemli bir özellik kazandırmaktadır. Yazar bununla kalmamakta, taradığı konuları ve sunduğu görüşleri *değerlendirici* bir yaklaşımla ele almakta ve kimi görüşleri eleştirip kimi görüşleri de savunarak kendi anlambilim projesini oluşturmaktadır. Ayrıca kitapta, anlambilim alanında 20. yüzyılda –özellikle de bu yüzyılın son çeyreğinde– gerek dilbilim ve gerekse felsefe çevrelerinde ortaya çıkan yeni yaklaşımlar da kısaca tanıtılmakta ve bunlarla ilgili değerlendirmeler ya-

pılmaktadır. Dolayısıyla bu kitapta, hem dilbilimsel semantik alanını hem de felsefi semantik alanını kapsayan oldukça geniş bir topoğrafyayı tanımanın yanı sıra, konuyla ilgili çağdaş yaklaşımları da izleme olanağı bulunmaktadır.

İlgili konuların mütalaası esnasında okuyucuya yardımcı olması bakımından, çalışmayı yaparken zaman zaman karşılaştığım bazı zorlukları nasıl aştığımı burada belirtmenin yararlı olacağını düşünüyorum. Karşılaştığım sorunların başında, kimi İngilizce kavram ve terimlerin Türkçe karşılığını bulamama sorunu gelmektedir. Bu tür durumlarda, İngilizce kavram veya terimlerle anlatılmak istenen şeyin Türk okuru tarafından anlaşılmasını esas aldım. Bu amaçla, karşılığı olmayan kavram ve terimleri, kimi zaman iki veya üç kelimelik ifadeler ve kimi zaman da cümlecikler yardımıyla aktarma yoluna gittim. Örneğin, İngilizcedeki *boar* ve *sow* sözcüklerini, *erkek domuz* ve *dişi domuz* gibi ikişer kelimelik ifadelerle, *colocation* kavramını da *düzenli kelime birlikteliği* gibi isim ve sıfat tamlamalarından oluşan bir ifadeyle aktarmaya çalıştım. Karşılaştığım diğer bir problem de, verilen örneklerin zaman zaman Türkçeye uymaması sorunudur. Bu sorun, kültürler arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Kitabın, İngiliz kültürünün ürünü olan İngilizcenin Türkçeninkilerle örtüşmeyen kimi semantik özelliklerini yansıttığı örneklerle karşılaştığım durumlarda, bu örnekleri mümkün olduğu ölçüde Türkçeye uyarlamaya çalıştım. Örneğin ‘deyimler’, ‘sayılan ve sayılmayan nesnelere’ gibi konular, uyarlama gerektiren konular idi. Ben, bu tür zorlukları aşmak için elimden gelen gayreti sarf ettim ve Türk okuruna anlaşılır bir ürün sunmaya çalıştım. Bununla, bilim ve düşünce dünyamıza küçük de olsa bir katkıda bulunabilirsem, amacıma ulaşmış olacak ve bundan mutluluk duyacağım.

Düşünce, bilim, sanat, kültür, edebiyat, dil, din, ahlak, hukuk, siyaset vb. gibi alanlar, aslında, insan varoluşunun özgün tezahürlerinin gerçekleştiği insani eylem alanlarıdır. Sözü edilen tüm bu eylemleri kelimenin tam anlamıyla ‘insani’ ve bunların sergilendiği tüm bu alanları da ‘insan varoluşuna özgü dışavurum tarzları’ yapan şey, bunların, evrendeki –ister bitki

ve hayvan gibi organik isterse taş ve toprak gibi inorganik olsun– diğer varlıklarda görülmeyip sadece insanda görülen ‘anlama ve anlamlandırma çabası’nın ürünü olmalarıdır. Başka bir deyişle insanoğlu, doğası gereği, kim olduğunu, içinde bulunduğu evreni, bu evrendeki diğer varlıkları, bu varlıklarla olan/olabilecek ilişkilerini ve bunlar içindeki konumunu anlamak ve anlamlandırmak ister. Bu arzusunu gerçekleştirmek üzere giriştiği teorik ve pratik eylemlerin sonucu olarak da bir ‘anlam/anlamlar dünyası’ inşa eder. İşte yukarıda adları sayılan çeşitli alanlar, sözü edilen bu insani varoluş eyleminin çeşitli tezahürlerinden ya da insana özgü olan mezkûr anlam dünyasının yapıtaşlarından ibarettirler.

İmdi, temelde insanın anlam dünyasının en asli unsuru konumundaki ‘anlam fenomeni’nin ne olduğunu ve bu fenomenin hangi etkenlerin rolüyle nasıl oluştuğunu ele alıp inceleyen bu semantik kitabını, kendi anlam dünyasını ve onu oluşturan faktörleri daha iyi ve yakından tanınmasına yardımcı olacağı düşünce ve ümidiyle on dokuz yıl önce tercüme edip Türk okurunun hizmetine sunmuştuk. Geçen süre zarfında edebiyat, dilbilim, felsefe, ilahiyat, Türk dili ve edebiyatı, Arap dili ve edebiyatı gibi çeşitli bilim ve düşünce alanlarında ülkemizde yayımlanan pek çok çalışmada bu kitaba yapılan atıfları gördükçe doğrusu mutlu ve memnun da olduk. Bugün kitabın yeni baskısının yapılması yönünde bir talebin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu ise kitabın şimdiye kadar gördüğü işlevini bundan sonra da görmeye ve dolayısıyla bizim de mutluluk kaynağımız olmaya devam edeceği anlamına gelmektedir. Haydi öyleyse! Okurlara, neyi niçin yaptığını/yapmadığını anlayarak, bilinçli ve sahih/otantik bir varoluş gerçekleştirmeleri dileğiyle...

Bitirmeden, kitabın bu yeni baskısını gündeme alıp gerçekleştiren Fol Kitap yetkililerine, özellikle de, anlayışlı ve nezaketli yaklaşımı dolayısıyla Ebubekir Demir beye teşekkür ederim.

RAMAZAN ERTÜRK
KAYSERİ 2020

BİRİNCİ BÖLÜM SEMANTİĞE GİRİŞ

Semantik (*semantics*), anlam çalışma ve araştırmalarına işaret etmek için kullanılan teknik bir terimdir. ‘Anlam’, dilin çok çeşitli yönlerini kapsamaktadır; fakat ne anlamın ne olduğu ne de nasıl tanımlanıp tasvir edileceği konusunda herhangi bir genel görüş birliği vardır. Burada, hem hangi konuların semantik içerisine dâhil edildiğine hem de bu konuların bugüne kadar nasıl ele alınageldiğine –veya nasıl ele alınabileceğine– işaret etmeye çalışacağım. Fakat, konunun doğası ve hakkındaki görüşlerin çeşitliliği nedeniyle, bu küçük kitapta, giriş niteliği taşıyan bir araştırma sunmanın ötesinde bir şey yapmayı ümit edemiyorum.

1. Semantik ve Anlam Terimleri

Semantik (*semantics*) terimi İngiliz diline son zamanlarda yapılan bir ilavedir.¹ Her ne kadar *semantick* terimi, 17. yy’da, semantik felsefe (*semantick philosophy*) ifadesi içinde ‘kehanet’ anlamına gelmek üzere bir kez kullanılmış ise de, *semantics* teriminin kullanımı, 1894 yılında Amerikan Filoloji Topluluğu’na sunulan “Reflected Meanings: A Point in Semantics” başlıklı bir bildiriye gündeme getirilinceye kadar gerçekleşmemiştir. Bu olaydan bir yıl önce M. Bréal, Fransızcadaki *sémantique* terimini Yunancadan keşfedip aktarmıştır. Her iki durumda da *semantik* terimi ‘anlam’a işaret

¹ Bu terimin tarihçesi hakkında geniş bir açıklama için bkz. Read 1948.

etmek için değil, onun gelişimine –bizim daha sonra ‘tarihsel semantik’ diyeceğimiz konuya– işaret etmek için kullanılıyordu. Ancak 1900 yılında Bréal’in, *Semantics: Studies in the Science of Meaning* (*Semantik: Anlambilim Konusunda Çalışmalar*) adlı kitabı ortaya çıktı; bu kitabın Fransızca orijinali ise bundan üç yıl önce piyasaya çıkmıştı. Bu kitap, son derece harika ve okunmaya değer, fakat maalesef günümüzde ihmal edilmiş olan küçük bir kitaptır. Bu kitap, aşağıdaki iki özelliği nedeniyle, bugünkü anlamda dilbilim üzerine yazılmış ilk kitaplardan biridir: i. Söz konusu kitap, semantiği ‘anlambilim’ olarak ele almıştır; ii. Bu kitap, öncelikli olarak anlamın tarihsel değişimiyle ilgileniyor değil (Bkz. I,² 4).

Ancak, yine de ‘semantik’ terimi belirli bir süre genel kabul görmedi. Semantik konusunda yazılan en meşhur kitaplardan biri, C. K. Ogden ve I. A. Richards tarafından yazılan ve ilk kez 1923 yılında yayımlanan *The Meaning of Meaning* (*Anlamın Anlamı*) adlı kitaptır. Ancak semantik terimi, kitabın kendi ana bünyesi içinde hiç geçmemektedir. Fakat söz konusu terim, antropolog B. Malinowski tarafından yazılan, *The Problem of Meaning in Primitive Languages* (*İlkel Dillerde Anlam Problemi*) başlığıyla bu alanda bir klasik hâline gelen ve bu kitabın eki olarak yayımlanan makalede görülmektedir.

Semantik teriminin yanı sıra başka terimler de kullanılmıştır. *The Shape of Things to Come* (*Gelecek Şeylerin Şekli*) adlı kitabında H. G. Wells, ‘anlamlar bilimi’nden (*the science of significs*) söz eder; fakat o, bunun gözden kaybolduğunu ve 21. yüzyıla kadar tekrar canlandırılmadığını söyler. Kullanılabilen diğer terim ya da isimler, *semasiology*, *semology*, *semiotics*, *sememics* ve *semics* gibi terimleri içerir. Ancak bu terimleri kullanan uzmanlar, onları genellikle bizim burada kullandığımız *semantics* teriminin sahip oldu-

² Roma rakamlarıyla yapılan atıflar, bölümleri göstermektedir. (Yay. Haz.)

KAYNAKÇA

- Austin, J. L. 1962. *How to do things with words*. London: Oxford University Press.
- Bach, E. & Harms, R. J. (eds.) 1968. *Universals in linguistic theory*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Bazell, C. E. 1954. "The sememe". *Litera* 1, 17-31. In Hamp et al., s. 329-340.
- _____, 1962. "Meaning and the morpheme". *Word* 18, 132-142.
- Bazell, C. E., Catford, J.C., Halliday, M.A.K. & Robins, R.H. 1966. *In memory of J.R. Firth*. London: Longman.
- Bierwisch, M., 1970. "Semantics", In Lyons 1970, s. 166-184.
- _____, 1971. "On classifying semantic features". In Steinberg and Jakobovitz, s. 410-435.
- Bloomfield, L. 1933. *Language*. New York: Holt, and (1935) London: Allen and Unwin.
- Bréal, M. 1900. *Semantics: studies in the science of meaning*. London: Heinemann.
- Carnap, R. 1948. *Introduction to semantics*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Chomsky, N. 1959. Review of B.F. Skinner, *Verbal behaviour*. *Language* 35, 26-57. In Fodor and Katz, s. 547-578.
- _____, 1957. *Syntactic structures*. The Hague: Mouton.
- _____, 1965. *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press.
- _____, 1971. "Deep structure, surface structure and semantic interpretation". In Steinberg and Jakobovitz, s. 183-216.
- Conklin, H. C. 1935. "Hanunóo Color". *Southwestern Journal of Anthropology* 11, 339-344. In Hymes, s. 189-191.
- Fillmore, C. J. 1966. "Deictic categories in the semantics of 'come'". *Foundations of Language* 2, 219-227.

- _____, 1968. "The case for case". In Bach and Harms, s. 1-90.
- Fillmore, C. J. & Langendoen, D.T. (eds.) 1971. *Studies in linguistic semantics*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Firbas, J. 1959. "Thoughts on the communicative function of verb in English". *Brno Studies in English* 1, 39-68.
- _____, 1964. "On defining theme in functional sentence analysis". *Travaux linguistiques de Prague* 1, 267-280.
- Firth, J. R. 1957. *Papers in Linguistics 1934-1951*. London: Oxford University Press.
- Fodor, J. A. & Katz, J.J. 1956. *The structure of language: readings in the philosophy of language*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Fries, C. C. 1952. *The structure of English*. New York: Harcourt Brace, and (1957) London: Longman.
- Hass, W. 1973. "Meanings and Rules". *Proceedings of the Aristotelian Society* 1972-3, 126-155.
- Halliday, M. A. K. 1966. "Lexis as a linguistic level". In Bazell et al., s. 148-162.
- _____, 1967. "Notes on transitivity and theme in English". *Journal of Linguistics* 3, 37-81, 199-244; 4, 179-215.
- Hamp, E. P., Householder, F.W. & Austerlitz, R. (eds.) 1966. *Readings in linguistics II*. London and Chicago: Chicago University Press.
- Harris, Z. S. 1951. *Methods in structural linguistics*. Chicago: Chicago University Press. Reprinted (paperback Phoenix Press) 1960 as *Structural linguistics*.
- Hjelmlev, L. 1953. "Prolegomena to a theory of language" (translated by F.J. Whitfield). *International Journal of American Linguistics* Memoir 7.
- Hymes, D. (ed.). 1964. *Language in culture and society*. New York: Harper and Row.
- Joos, M. (ed.) 1958. *Readings in linguistics*. New York: American Council of Learned Societies.
- _____, 1964. *The English verb: from and meaning*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Katz, J. J. & Fodor, J.A. 1963. "The structure of a semantic theory". *Language* 39, 170-210. (Also in Fodor and Katz, s. 479-518.)

- Keenan, E. L. 1971. "Two kinds of presupposition". In Fillmore and Langendoen, s. 45-54.
- Lakoff, G. 1968. "Instrumental adverbs and the concept of deep structure". *Foundations of Language* 4, 4-29.
- _____, 1971. "On generative semantics". In Steinberg and Jakobovitz, s. 232-296.
- Lyons, J. 1963. *Structural semantics*. Oxford: Blackwell.
- _____, 1968. *Introduction to theoretical linguistics*. Cambridge: The University Press.
- _____, (ed.) 1970. *New horizons in linguistics*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books.
- McCawley, J. D. 1968. "The role of semantics in a grammar". In Bach and Harms, s. 125-170.
- McIntosh, A. 1961. "Patterns and ranges". *Language* 37, 325-337.
- Malinowski, B. 1923. *The problem of meaning in primitive languages*. Supplement to Ogden and Richards (1923).
- _____, 1935. *Coral gardens and their magic II*. London: Allan and Unwin.
- Morris, C. 1946. *Signs, language and behavior*. New York: Prentice-Hall.
- Nida, E. A. 1964. *Towards a science of translating*. Leiden: Brill.
- Ogden, C.K. & Richards, I.A. 1923. *The meaning of meaning*. London: Kegan Paul.
- Osgood, C.E., Suci, G.J. & Tannenbaum, P.H. 1957. *The measurement of meaning*. Urbana: University of Illinois Press.
- Palmer, F. R. 1974. *The English verb*. London: Longman.
- Read, A. W. 1948. "An account of the word 'semantics'". *Word* 4, 78-97.
- Russell, B. 1940. *An inquiry into meaning and truth*. London: Allen and Unwin.
- Sapir, E. 1921. *Language*. New York: Harcourt Brace.
- _____, 1949. (ed. Mandelbaum, G.). *Selected writings of Edward Sapir in language culture and personality*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- de Saussure, F. 1915. *Cours de linguistique générale*. Translated

- (1959) as *Course in general linguistics* by Baskin, W. New York: McGraw-Hill.
- Sebeok, T. A. (ed.) 1966. *Current trends in linguistics III*. The Hague: Mouton.
- Skinner, B. F. 1957. *Verbal behaviour*. New York: Appleton-Century-Croffts.
- Steinberg, D. D. & Jakobovitz, L.A. (eds.) 1971. *Semantics*. Cambridge: The University Press.
- Strawson, P. F. 1964. "Identifying reference and truth-values". *Theoria* 30, 96-118. In Steinberg and Jakobovitz, s. 86-99.
- Ullmann, S. 1962. *Semantics: an introduction to the study of meaning*. Oxford: Basil Blackwell.
- Weinreich, U. 1966. "Explorations in semantic theory". In Sebeok, s. 395-477.
- Whorf, B.L. 1957. (ed. Carroll, J.B.) *Language, thought and reality: selected writings of Benjamin Lee Whorf*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press.
- Wittgenstein, L. 1953. *Philosophical investigations*. Oxford: Blackwell.

DİZİN

- A
açıklama/eşanlatımlılık (paraphrase) 58, 138
aksan (accent) 27
aksiyon: ~ fiiller 199; ~ türü olarak dil 80
aktör (agentive) 198, 199, 202, 217
alan teorisi 113, 114
alaycı ses iniş-çıkışı 28
Algonquian dil ailesi 185
altanlamlılık (hyponymy) 103, 120, 137, 168
anadilden gelen kelimeler 96
analoji 42
Anglosakson 96
anlam 11, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 32, 35, 43, 53, 54, 55, 61, 65, 75, 76, 84, 113, 141, 143, 155, 178; ~ araştırması 178; ~ benzerliği 101, 105; ~ eşitliğini ifade etmek 76; ~ın değişimi ve gelişimi 29; ~ın yapısal analizi 157; ~ın zıtlığı 123; bilişsel ~ 99, 212; bireyin kastettiği ~ 24; çağrı-şımsal ~ 102; kavramsal ~ 52; merkezi ~ 110
anlamlar: ~ bilimi (the science of significs) 16; bağımsız ‘~’ 72; duygusal veya değerlendirci ~ 98
anamlı olmak 154
anlıkçılık (mentalism) 52
araç olma kategorisi 202
artsüremlî (diachronic) dilbilim 34
atıf: ~ta bulunan ibareler 219; ~ta bulunmada başarısızlık 221; ~ yapan ifadeler 222
Austin, J. L. 206, 207, 208, 210, 211, 213, 231
aykırılık/çarpıklık (anomaly) 58, 138, 159
- B
bağdaşmazlık 113, 116
- bağımlanma (subordination) 163
bağlaçlar 42, 216
bağlam (context) 37, 74, 75, 77, 78, 79, 81, 82, 85, 102, 103, 141, 143, 176, 189, 192, 193, 194; sosyo-fiziksel ~ 78; ikincil ~ 82; hikâye anlatımı içindeki ~ 82; durum ~ı (context of situation) 74, 82, 83, 84, 85, 144
Baskça 197
Batı Hint-Avrupa dilleri 189
Bazell, C. E. 72
belirtik (explicit) edimseller 207
biçimbirim (morpheme) 67, 73
Bierwisch, M. 58, 59, 76, 78, 123, 161, 162, 231
bileşen analizi 136, 138, 140, 157
bilim 35; ~ dili 46; ~ felsefecisi 36; ~ felsefesi 35, 37; ~ insanı 35, 36, 78, 79, 116, 170
bilimsel: ~ (olmayan) tanımlar 89; ~ terminoloji 45
Bloomfield, L. 30, 46, 67, 76, 86, 87, 88, 89, 178, 185, 231
Bréal, M. 15, 16, 231
- C
Carroll, Lewis 19, 24, 221
Carnap, Rudolph 35
Chomsky, Noam 12, 23, 24, 52, 90, 152, 153, 154, 157, 175, 176, 222, 224, 225, 227, 229, 231
cinsiyet 181, 185
Cockney 83, 85
Conklin, H. C. 118
cümle(ler) (sentences) 25, 26; ~ anlamı 156; ~nin kavramlar aracılığıyla tanımlanması 52
cümle: bir ~nin diğer bir ~yi gerektirmesi 123; bir ~nin kaç farklı şekilde anlaşılacağını açıklama 77; etken ve edilgen ~ler 202, 225

- Ç
 çatı (voice) 194, 196
 Çek dili 214
 çekirdek anlam 110
 çokanlamlı (polysemous) 103
 çokanlamlılık (polysemy) 104, 107, 108, 109, 110, 111, 112
- D
 dağılım (distribution) 141
 dağılımsal analizler 144
 dâhil olma (inclusion) 120
 daralma 30
 davranışçılık (behaviorism) 86
 değer (value) 113
 derecelenebilirlik (gradability) 124
 derin yapı (deep structure) 222, 224, 226, 227
 deyim (idiom) 72
 deyimsellik dereceleri 150
 dil(ler) (langue) 12, 23, 74, 98; ~ grupları 32; ~ ile dilsel olmayan tecrübe dünyası arasındaki ilişkiler 74; ~ manipülasyonu 17; ~ olayları (language events) 82; ~ yetisi 23, 24, 25; ~in 'formu' 178; ~in bağlam içerisindeki kullanımı 37; ~in duygulandırıcı ve değerlendirici fonksiyonu 63; ~in dış dünya ile bağlantısını kurma 90; ~in düşünsel anlam yönü 63; ~in fonksiyonları 22; ~in kendi içindeki semantik yapı 57; ~in mantıksal temeli 35; ~in semantik özellikleri 171; ~in tecrübe dünyasıyla ilişkilendirilmesi 230; ~in yapısı 26; ~in renk sistemleri 45; ~-oyunu 82; günlük ~ 46
 dil-îçi: ~ anlam 59, 60, 61, 142, 156, 168; ~ anlam ilişkileri 59, 61, 142; ~ ilişkiler 13, 143, 155; ~ ilişkilerle ilgili olan dilsel anlam 74
 dilbilim 7, 12, 13, 16, 17, 21, 23, 31, 34, 37, 50, 69, 82, 83, 84, 88, 141, 162, 178, 214, 229, 230; eşşüremli (synchronic) ~ 34
 dilbilimci(ler) 17, 21, 34, 35, 38, 52, 57, 74, 79, 84, 85, 104, 115, 173, 178, 211, 219
 dilbilimsel yaklaşım 35, 82
 dilsel: ~ anlam 55, 56, 57, 60, 74, 76, 78, 84, 95, 143; ~ anlam ile referans arasında net ayrım 60; ~ anlam ilişkileri 55, 56, 57, 74, 76, 95; ~ bağlam 141; ~ görelilik 178; ~ olmayan (non-linguistic) tecrübe dünyası 92; ~ olmayan işaretler 20; ~ unsurlar 141; ~ unsurların dağılımı 143
 diyakronik 34
 diyalekt/lehçe 27
 dizisel ilişki 142
 doğal nesne sınıfları 44
 doğru 32, 33
 doğruluk-ilişkileri (truth-relations) 59
 Doğu Hint-Avrupa dilleri 189
 döngüsellik 179
 dönüşlülük (reflexivity) 128
 duygu paylaşımı veya ortaklığı (phatic communion) 80
 düzenli birliktelik 101, 144, 146, 148, 151
 düzsöz edimi 207
- E
 edatlar 42
 emir cümleleri 212
 Eskimo 92, 197
 eşadlı (homonymous) 103
 eşadlılık 107, 108, 109, 112
 eşanlamlı kelimeler 97, 101
 eşanlamlılık 95, 100, 101, 103, 104, 123
 eşeylik 180, 183, 184, 185, 189
 eşseslilik (homophony) 108
 eşyazımlılık (homography) 108
 etimoloji 32, 33, 109
 ettirgenlik 199, 200
 evren modeli 93
 evrensel sınıflar 44
- F
 fail durumu (Agentive) 203
 fazlalık kuralları 138
 felsefi yaklaşım 35
 fiil(ler) 170, 173; edimsel ~ 210, 211; ettirgen ~ (causative verbs) 199; geçişli ~ (transitive verbs) 196, 199; geçişli ve geçişsiz ~ 197; modal ~ 209; söz verme ~i 210
 Fillmore, C. J. 130, 201, 203, 204, 205, 225, 227, 231, 232, 233
 filojiston (phlogiston) 52

filozoflar 29, 35, 61, 74
 Firbas, J. 214
 Firth, J. R. 7, 53, 79, 82, 83, 84, 85, 86, 144, 146, 152, 154, 231
 Fodor, J. A. 57, 58, 59, 76, 77, 78, 138, 157, 168, 231, 232
 fonestetik(phonaesthetics) 70, 73
 fonetik 21, 23, 24, 26, 32, 51, 57, 88, 141, 224; ~ elyazması/sesçil yazı (phonetic script) 26
 fonoloji (phonology) 51, 57, 83, 88, 98, 141, 152, 183, 229
 Fries, C. C. 173

G

Gal dili 115, 119
 geçişlilik 128, 129, 196, 197, 200
 genellemeler 24, 86
 generatif/üretici semantik 222
 Genişleme 30
 Gilbert, W. S. 64
 görünüş (aspect) 194
 göstericiler (deictics) 61
 gramatik: ~ geçişlilik 196; ~ kategoriler 172, 178, 179, 180; ~ sayı 179, 180, 185; ~ unsurun anlamı 68; ~ zaman 68, 180, 181
 gramer 21, 26, 41, 62, 83, 84, 98, 152, 153, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 181, 182, 183, 185, 195, 204, 206, 213, 218, 222, 228, 229; üretici-dönüşümsel ~ (transformational-generative grammar) 225; ~ ile sözlük arasındaki ayırım 174; formel ~ 179; geleneksel ~ 41, 213
 gramerciler 43
 Gürcü dilleri 197
 gürlüğü 39, 91, 115

H

Haas, W. 176
 hâl teorisi (case theory) 201, 204
 Halliday, M. A. K. 198
 Hanunóo 118, 119, 231
 Harris, Zellig 141, 142, 144, 232
 hedef 199
 Hindistan dilleri 197
 Hint-Avrupa ve Sami diller 185
 Hjelmslev, J. 115, 117, 118, 119, 232
 Hopi dili 91, 92, 93, 94

I

içebakış 52, 53
 ideal modeller 35
 ifadeler/sözcükler (utterances) 25
 ifade: ~ dolaylı ~ (indirect statements) 213; güçlü argüman ~si; imalı ~ 222
 iletişim: ~ sistemi 39; ~ teorisi 39
 ilişkilendirme (zeugma) 107; ~ bağı 50
 ilişkisel zıtlık (relational opposition) 128
 ilkel: ~ diller 81; ~ insanlar 81
 İngilizce 14, 19, 22, 27, 30, 64, 69, 71, 91, 94, 96, 97, 98, 126, 144, 172, 175, 191, 209, 215, 216; modern ~ 34
 insan: ~ bilgisi 88, 230; ~ dili 22, 171, 230
 isim 173
 isimlendirme 40, 41, 52; ~ teorisi 42
 isimler ve şeyler problemi 50
 isteme kipi (subjunctive) 94
 işaret(ler) (sign) 22, 37, 49; ~ eden 40; ~ ediciler 193; ~ edilen 40; ~ etmeler (denotation) k 55; ~ ifadeleri (indexical expressions) 61; ~ zamirleri 61
 işari tanım 47
 işari tanım (ostensive definition) 46, 155

J

Joos, M. 94, 142

K

kapalı ve çokanlamlı ifade kullanma 84
 karşılaştırmalı filoloji 31
 karşılaştırmalı ve tarihsel dilbilim 31
 karşıtlık/evrişiklik (converseness) 128
 kastetmek 18
 kategorik bileşen/ulamsal bileşen (categorical component) 224
 katılanların sözsel aksiyonları 82
 Katz, J. J. 57, 58, 59, 76, 77, 78, 138, 140, 157, 168, 231, 232
 Keenan, E. 219
 kelime(ler): ~ anlamı 57, 156; ~in ifade ettikleri şey 54; ~in karşılıklı

beklentileri 144; ~in anlamı 51, 54;
 tabu ~ 102; tam (full) ~ 66, 172
 kendisine atf yapılan 49, 50
 konuşma (parole) 23, 25, 26, 27, 28,
 29, 57, 62, 64, 87, 88, 96, 98, 103,
 190, 191, 193, 207, 208, 210, 211,
 213, 216; ~ aktları/söz edimleri
 (speech acts) 28, 29, 62, 211, 213;
 ~ dili 26, 27; ~ edimi 25
 kuantum mekaniği 36

L

Lakoff, G. 226
 Latince 30, 33, 96, 195
 Lehçebilimcilerin 97
 Lyons, J. 103, 120, 126, 128, 143,
 231, 233

M

maddi yeterlilik 143
 makinadaki-hayalet 51, 52
 Malinowski, B. 16, 45, 79, 80, 81,
 82, 86, 91, 207, 233
 mantıksal sentaks 35
 matematik 35
 McCawley, J. 225
 McIntosh, A. 148
 mecaz (metaphor) 106
 mecaz-ı mürsel 30
 minimum düzeydeki serbest biçim 67
 modern sanayi toplumunun sahip
 olduğu kelimeler 81
 Morris, Charles 37, 38, 233
 muğlaklık /belirsizlik (ambiguity) 58,
 113, 138, 178, 228

N

nesne kelimeleri 46
 Nida, E. A. 115, 116, 117, 145, 233
 nominalist görüş 92
 nükleer fizik 53

O

Ogden, C. K. 16, 17, 49, 50, 80, 233
 olay (event) 25
 olgusal: ~ bilgi (factual information)
 62; ~ yüklemeler (factive predicates)
 219
 Osgood, C. E. 38, 102, 233

Ö

örnemler 29, 61, 161; betimleyici

(constative) ~ 206
 öntavıralış faktörleri 88, 89
 örtük (implicit) edimseller 207

P

paralinguistic (yarıdilsel) 27; ~
 özellikler 28, 29
 Platon 32, 40, 44
 projeksiyon/izdüşüm: ~ kuralları
 (projection rules) 157
 prosodic(bürünsel):~ve paralinguistik
 özellikler 29
 psikiyatri 25
 psikologlar 35, 37, 38, 89
 psikolojik: ~ bir 'çağırışım' bağıyla
 birbirine bağlanmış olan ses imajı
 ve kavram 49; ~ deneylerin suni
 şartları 38

R

rakamsal sayı 180
 reaksiyon 87
 referans/gönderim (reference) 49, 50,
 55, 56, 57, 60, 74, 76, 84, 155, 156,
 230
 renk 118, 119
 Richards, I. A. 16, 17, 49, 50, 80, 233
 ritim 28
 Roma İmparatorluğu 96
 Russell, Bertrand 46

S

safha/hâl (phase) 194
 salt dilbilimsel terimler 81
 Sami diller 189
 Sapir, Edward 91, 92, 124, 127, 178,
 233
 Sapir-Whorf hipotezi 91
 Saussure, Ferdinand de 12, 21, 23,
 24, 34, 49, 50, 113, 116, 233
 Savahili 185
 saydam kelimeler 69, 73
 sayılabilen-sayılamayan ayrımı 187
 semantik 4, 11, 15, 16, 17, 21, 28, 29,
 35, 57, 59, 65, 66, 71, 73, 84, 113,
 138, 172, 179, 185, 188, 222, 229;
 genel ~ araştırması 24; ~ birimler
 73; ~ ilişkiler 32, 48; ~ tanımlar
 178, 181; ~ unsurları belirleme 70;
 ~ uzay 38; ~ yapı(lar) 56, 57, 226;
 makul ~ ilişkiler 32; ~in konusu 54;
 ~in problemleri 40

- sembol 49, 50; ~ ve kavram arasındaki bağ 50
 semiyotik üçgen 49
 semoloji/göstergebilim (semology) 57
 senkronik 34
 sentaks 223
 ses iniş-çıkış(lar)ı 20, 27, 28, 65; ~ ve vurgunun semantiği 28
 ses kanunları 31, 32
 sezgi 52, 53
 sıfat 173
 sıradan kişi' 36
 simetrik olarak tersine çevrilebilir 127
 simetrilik 128
 Skinner, B. F. 89, 231, 234
 soru cümlesi 211
 sosyal ilişkiler 22
 söyleniş anındaki anlam (utterance meaning) 51, 66
 sözcük türleri/aksam-ı kelam (parts of speech) 41, 183
 sözlük 19, 46, 55, 56, 59, 68, 72, 95, 104, 105, 108, 110, 153, 154, 158, 161, 171, 172, 173, 174, 175, 177, 182, 224, 229; ~ kelimesi 46; ~birim (lexeme). 68; ~sel sınırlamalar 176
 sözel: ~ aksiyonlar 82; ~ anlam (literal meaning) 20, 106;
 stil farklılıkları 98
 Strawson 218, 234
 Suci, G. J. 38
 synonymy 95
 Sweet, Henry 66, 172
- Ş
 şair 25
 şart kipi (conditional) 94
 şekil (form) kelimeleri 66, 172, 174
- T
 taban (base) 224
 tamamlayıcı' dağılım (complementary distribution) 141
 tamamlayıcılık (complementarity) 126
 Tannenbaum, P. H. 38
 tarihsel semantik 16, 29, 33
 tecrübe dünyası 76
 tempo 28
 terimler 16, 17, 19, 61, 71, 86, 87, 116, 117, 126, 127, 128, 130, 132, 135, 138, 161, 175, 189; 'bağdaşmaz' ~ 126; işaretlen(me) miş ~ 125
 terkip (amalgamation) 157
 Trier, J. 114
 tümevarıma dayalı' genellemeler 86
- U
 Ullmann 69, 112, 114, 234
 Uyarıcı 87
 uyarma fiilleri 210
- Ü
 üstterim (superordinate) 120
- V
 vurgu (stress) 27, 28
- W
 Weinreich, U. 161
 Wells, H. G. 16
 Wembley 124
 Whorf 45, 91, 92, 93, 113, 178, 234
 Wittgenstein, L. 47, 55, 234
- Y
 yananlam 102
 yargı 99
 yazı dili 26, 27, 29
 yazma 26
 yollar (paths) 157
 yorumsal/yorumlayıcı semantik 222
 Yunanca 96, 186, 200
 yüceltme 30
 yüklem hesapları işlemi 163, 167
 yüklemeler 162; 'bir-yerli' ve 'iki-yerli' ('one-place', 'two-place') ~ 163; üç-yerli ~ 163
 yüzeysel yapılar (surface structure) 223
- Z
 zaman (tense) 173, 180, 194
 zaman 93, 181; zaman ~ 61, 193
 zamirler 42
 zarf 173
 zıddı olmak 129
 zıtanlamlı 112, 125
 zıtanlamlılar 101, 111, 127, 143
 zıtanlamlılık 123, 125, 132, 168